

La Constitució de la República catalana, 1928

El passat 4 d'octubre es recordava a Barcelona, a iniciativa d'Òmnium Cultural i Freecatalonia, el 75è aniversari de l'assemblea de l'independentisme català que redactà una Constitució catalana a l'Havana.

Fa setanta-cinc anys Cuba va acollir l'assemblea de l'independentisme català. En aquesta trobada es van posar les bases a fi d'organitzar la lluita per a la independència de Catalunya, i es va aprovar el text de la Constitució provisional de la República catalana. Fins i tot se'n va fer una edició –bastant generosa per a l'època– de 10.000 exemplars.

El text d'aquesta Constitució –llavors extremadament avançada– reforçava la idea que en la lluita catalana no n'hi havia prou d'exposar conceptes buits (com ara independentisme, llibertat, justícia i democràcia), sinó que, a més, calia establir les bases jurídiques per a una independència real.

Per aquests motius, hem cregut necessari recuperar la memòria històrica pel que fa a aquests esdeveniments i a les persones que van intervenir en uns fets tan importants i decisius per al moviment català d'alliberament nacional.

El context previ. L'any 1916 esclata a Irlanda l'aixecament de Pasqua. Aquesta revolta i el seu esperit van marcar més d'un català que començava a tenir ben clars els ideals separatistes. El 1918 aparegué el setmanari *Estat Català*. Els que el signaven ja defensaven que a cada nació li correspon un estat independent, afirmaven que Catalunya és una nació i defensaven l'acció apolítica. Aquest mateix any, Francesc Macià va proclamar: “Amb l'autonomia no n'hi ha prou. Cal que Catalunya sigui representada a la Conferència de Pau. Necessita la independència.” Fins i tot en el camp sindical, Salvador Seguí afirmava: “Nosaltres, els treballadors, amb una Catalunya independent, no hi perdríem res; ans al contrari, hi guanyaríem molt.”

Un cop finalitzada la Primera Guerra Mundial, molts pobles colonitzats, conscients de la seva participació en aquesta guerra, esperaven solucions. El president Wilson dels EUA encoratjava aquests desitjos d'independència, a favor del dret a l'autodeterminació. Tot aquest conjunt d'idees, juntament amb la constitució d'altres estats independents, i també amb la forta oposició del Govern espanyol a concedir més autonomia, és el que comporta que, a poc a poc, molts sectors del catalanisme es radicalitzin.

El 18 de juliol del 1922 va ser sense dubte una data clau en la nostra història: Francesc Macià i Llussà va fundar la primera organització inequívocament independentista, separatista: Estat Català. Aquesta va ser la primera organització que afirmava públicament que els catalans no hem estat mai espanyols, ni ho volem ser, i que feia crida per deslliurar Catalunya del jou estranger espanyol. El poble català va respondre a aquesta crida, i així s'inicià una etapa d'acció armada, directa, en el procés de ressorgiment i reivindicació nacionals.

L'any 1923, Daniel Cardona (sota el pseudònim de Vibrant) va presentar el llibre *La Batalla*, prologat per l'amic i poeta Joan Salvat-Papasseit, en el qual deixava clar que els catalans havien perdut la dignitat, que Catalunya estava descatalanitzada, que la invasió de Catalunya era un fet i que, per tant, calia situar-se en peu de guerra. Al mateix temps, es formava la Societat d'Estudis Militars (SEM) amb l'objectiu de preparar joves patriotes per lluitar per la llibertat de Catalunya. Tanmateix, l'any 1925 va ser desarticulada, i el cap, Miquel Baltà i Botta, empresonat.

A l'estat espanyol, al setembre del 1923 va tenir lloc el cop d'estat de Primo de Rivera, i al cap de pocs dies el nou govern ja va publicar un decret amb mesures i sancions contra el separatisme. La dictadura va desencadenar una dura repressió contra el catalanisme i el moviment obrer. Cal recordar també que, mesos abans, Salvador Seguí (conegut com el Noi del Sucre), líder de la

Jordi Porta (esquerra), president d'Òmnium Cultural, una de les entitats promotores d'aquesta commemoració.

Estat Català

Estat Català es va crear al CADCI (Centre d'Ajudants i Dependents del Comerç i de la Indústria) el 18 de juliol del 1922 per defensar unes tesis neofederals i d'inspiració completament irlandesa, segons les quals Catalunya s'ha d'independitzar de l'estat espanyol.

No va ser concebut estrictament com un partit, sinó com una plataforma militar i cívica de defensa, amb Francesc Macià al capdavant. L'organització defensava la unitat de tots els catalans i la preparació d'un exèrcit català, imprescindible per defensar el nou règim. Per tots aquests motius, EC es va convertir en l'organització més combativa a Catalunya contra la dictadura de Primo de Rivera i la monarquia espanyola. Del novembre del 1922 al setembre de 1923, va publicar el quinzenal *L'Estat Català*. El cop d'estat de Primo de Rivera va dur Estat Català a la clandestinitat, i Macià va ser proclamat president de l'Estat Català a l'exili, alhora que es buscaven voluntaris per a l'exèrcit de Catalunya, tant a Catalunya mateix com a l'estat francès. Amb els diners de Macià, de la seva dona i de bona part dels estalvis de separatistes catalans de Cuba, l'Argentina i l'Uruguai, es va finançar la compra d'armes i es va constituir l'exèrcit català. L'octubre del 1926, però, la policia francesa va començar a detenir els escamots de lluitadors catalans que passaven de l'estat francès a Catalunya, episodi que es coneix com els Fets de Prats de Molló. Macià i tot l'estol de lluitadors detinguts foren jutjats a París, amb la qual cosa, malgrat tot, el fet català s'internacionalitzà. Macià va tornar a l'atac i l'any 1928 ja iniciava un periple per totes les comunitats catalanes d'Amèrica del Cen-

tre i de Sud-amèrica que tant van ajudar en el projecte de Prats de Molló. A Cuba es va aprovar la Constitució de Catalunya que s'havia d'aplicar el dia de la victòria, i un projecte per transformar Estat Català en el Partit Separatista Revolucionari Català.

Macià va tornar finalment a Catalunya l'any 1931. Llavors l'organització ja era un partit sense gaire definició orgànica, però amb el prestigi d'haver combatut a tort i a dret contra la dictadura de Primo de Rivera, i tant Macià com la seva gent s'acabaren sumant a un gran projecte que abraçava les esquerres catalanes: Esquerra Republicana de Catalunya.

El mateix any 1931, part de la gent que formava Estat Català es va unir per la lluita nacional i social sota la creació del partit Estat Català – Força Separatista d'Extrema Esquerra, que tenia certes influències marxistes. Encapçalat pel patriota Jaume Compte, el partit editava el setmanari *L'Insurgent* (de l'abril del 1932 a les eleccions catalanes de la tardor).

L'octubre de 1932 el partit es va rebatejar com a Estat Català – Partit Proletari, que posteriorment encara passà a anomenar-se Partit Català Proletari. Malgrat tot, quan el màxim dirigent, Jaume Compte, i un altre patriota, Manuel González Alba, foren assassinats per l'exèrcit espanyol durant els fets de l'octubre de 1934 a la seu del CADCI, la força del missatge nacional i social es va començar a perdre.

Posteriorment, la pèrdua –al cap de tres dies d'haver-se proclamat– de la República catalana (el 14 d'abril del 1931) fa que els catalans d'Amèrica trenquin amb Macià i li retirin el seu suport.

Francesc Macià i Llussà

Nascut a Vilanova i la Geltrú (Garraf) el 1859, aquest polític i militar català, coronel d'enginyers militars, va abandonar l'exèrcit el 1907 per desacord amb la llei de jurisdiccions.

Va esdevenir un polític catalanista actiu (diputat per les Borges Blanques diverses vegades: 1906-1923), decantat cada vegada més per opcions radicals i republicanes.

Macià fundà el moviment de caràcter separatista Estat Català (1922), que aviat va rebre el suport de la Federació de Clubs Separatistes, creada a Cuba. Exiliat amb la dictadura de Primo de Rivera (1923), Macià s'establí a París.

Va viatjar a Moscou amb Josep Carner i Ribalta, però, com que no obtenia ajut de la Komintern, va organitzar la fracassada invasió del Principat per Prats de Molló (1926), amb les úniques forces d'Estat Català. Processat a París al costat dels seus principals dirigents, es refugià a Bèlgica, des d'on va connectar de nou amb les colònies catalanes americanes.

Amb Ventura Gassol, se n'anà primer a l'Uruguai, on va ser molt ben rebut. Des d'allí es trasllada a l'Argentina, gràcies a l'ajuda d'Alfredo L. Palacios, del Partit Socialista, que li soluciona tots els impediments. Visita Buenos Aires, La Plata, Rosario, Córdoba i Mendoza. El dictador xilè coronel Ibáñez els nega l'entrada al país i arriben a Cuba, on participen en l'assemblea constituent del separatisme català i en la fundació del Partit Separatista Revolucionari de Catalunya (1928), en el qual Josep Conangla i Fontanilles té un paper important en la redacció una Constitució provisional de la República catalana i es crea un comitè provisional. Abans de retornar a Europa passa per West Point (EUA).

El 1931 encapçala el partit Esquerra Republicana de Catalunya, que guanya les eleccions del 14 d'abril. Aquest mateix dia proclama la República Catalana, però n'ha d'acceptar –tres dies després– la transformació en Generalitat de Catalunya, de caràcter autònom, que continua presidint.

Per aquest motiu, tots els clubs separatistes catalans, que se senten traïts, deixen de donar-li suport.

Macià mor la nit de Nadal del 1933 a Barcelona.

EL TEMPS

CNT i advocat dels obrers, ha havia estat assassinat.

L'any 1924, Francesc Macià, obligat a exiliar-se, va fundar, a París, el Comitè Separatista Català.

Poc després, el 23 d'abril (per Sant Jordi) del 1925, Estat Català va emetre l'emprèstit Pau Claris amb l'objectiu d'obtenir diners per finançar el futur intent d'insurrecció armada, conegut com insurrecció de Prats de Molló.

El 6 de juny del 1925 la policia va evitar un atemptat contra el rei espanyol Alfons XIII. L'atemptat va ser ideat per membres de Bandera Negra, suborganització d'Estat Català, amb la intenció de fer explotar una bomba al túnel entre Garraf i Sitges. Els membres de l'escamot –Jaume Compte, Miquel Badia i Deogràcies Civit, entre altres– van ser detinguts per la policia i posteriorment empresonats, fins al 1930, quan reberen l'amnistia, després de la caiguda del dictador Primo de Rivera.

Pel que fa a l'intent d'acció armada alliberadora de Prats de Molló del novembre del 1926, organitzat per Francesc Macià i militants d'Estat Català, la finalitat era dur a terme un alçament independentista, que havia de començar al Vallespir per anar baixant fins a arribar a Barcelona. Malauradament, l'intent no va fructificar, la policia francesa va detenir-ne els escamots –els membres dels quals van ser jutjats posteriorment a París– quan pretenien envair la Garrotxa. Aquest fet, tanmateix, dona gran volada a les seves idees. En el judici de París, Macià ja argumentava: “Espanya és la nostra enemiga. Volem entrar com a estat independent en el concert dels pobles lliures.”

Obligat altre cop a exiliar-se, Francesc Macià va recórrer els centres catalans d'Amèrica del Centre i de Sud-amèrica en cerca de suport per a la causa. Va ser precisament a Llatinoamèrica on va fundar el Partit Separatista Revolucionari de Catalunya i on es va redactar i aprovar la Constitució d'una futura República catalana.

L'assemblea constituent del separatisme català. Aquesta assemblea, duta a terme del 30 de setembre al 2 d'octubre del 1928 a l'Havana, va ser

Reunió a l'Havana en què els independentistes van aprovar la Constitució de la República catalana. Era la tardor de 1928.

El Partit Separatista Revolucionari Català (PSRC)

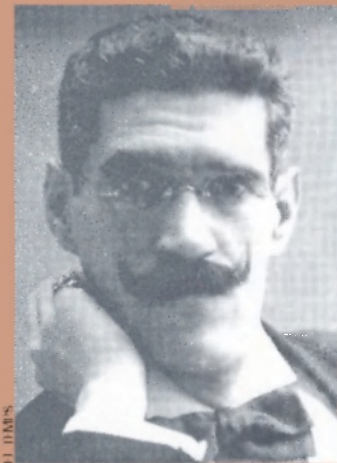
El març del 1922 es va crear el Club Separatista Català, a Cuba. El PSRC era una organització política creada a l'Havana el 30 de setembre del 1928, a l'assemblea constituent del separatisme català, que es definia com a organisme secret per a la instauració de la República catalana independent, a partir de l'alçament armat del poble català i de la utilització, també, de procediments polítics i diplomàtics. S'estructurava en un consell central, format per set membres i presidit per Francesc Macià. Preveia l'autodissolució, un cop aconseguits els objectius, després de la vigència provisional de la Constitució de l'Havana i un cop efectuat el traspàs de poders del govern provisional al govern escollit democràticament.

La creació fou una concessió de Francesc Macià als catalans d'Amèrica, ja que, de fet, el PSRC no tingué gens d'incidència a Catalunya, l'independentisme s'articulava allí a través d'Estat Català. Es posà en marxa gràcies a patriotes com Josep Pineda i Fargas, president del Centre Català, i, d'entre els socis més destacats, cal destacar Josep Conangla i Fontanilles (a la foto), Claudi Mimó, Joaquim Muntal, Marià Grau, Joan Arana, Josep López Franc, Pere Pons Cercós, Emili Sánchez Martí...

L'assemblea del Club Separatista Català es va dur a terme a l'Havana del 4 al 22 de març del 1922, i s'arribà a les conclusions següents: "1) Considerem que Catalunya té dret a la independència absoluta; 2) [...] No podem admetre cap coerció de la seva llibertat, ni en el terreny teòric ni en el pràctic; 3) [...] No ens avenim a fer Catalunya castellana, ni francesa; 4) Sabrem reconèixer com es mereixen tots els esforços que les nacions facin per ajudar-nos a conquerir la nostra màxima llibertat; 5) Estem preparats per quan arribi l'hora que la història assenyali com a primer crit de la independència de Catalunya."

Posteriorment, el Partit Separatista Català Revolucionari va fixar el decàleg que havien de seguir els membres: "1) Reconèixeràs Catalunya com a única pàtria; 2) No negaràs mai, ni enlloc, la teva condició de català que aspira a deslliurar Catalunya; ans al contrari: et sentiràs orgullós de ser-ho i que se sàpiga que ho ets. Consideraràs la parla catalana tan formosa i rica com la que més, i no cauràs en la vergonya de comunicar-te amb els teus i altres catalans, tant verbalment com per escrit, en altra parla que no sigui la catalana; 3) Propagaràs en qualsevol ocasió els ideals de llibertat i, per fer més convincents els teus arguments, procuraràs adquirir coneixements històrics, estadístics i d'altres menes, traient, a més, tot el profit dels mitjans i instruccions que rebis del Club Separatista Català al qual pertanyis; 4) Elevaràs la teva cultura, enfortiràs el teu físic, guiaràs les teves accions pel camí de la moral i de la justícia, perquè enlairant la nostra raça a un nivell de perfecció no inferior a cap altre [...]; 5) Propagaràs que Catalunya té literatura pròpia, agricultura característica i indústria importantíssima, i no acceptaràs cap producte que tu no coneguis, la procedència del qual estigui

amagada sota el nom d'una manufactura estrangera; 6) Cooperaràs amb tota acció que dinamitzi la federació de clubs separatistes catalans [...]; 7) Sacrificaràs el teu amor propi i la teva conveniència particular en benefici de la unanimitat i de la cohesió de la germandat [...]; 8) Donaràs preferència als germans associats en qualsevol tracte social, comercial o d'altres menes [...]; 9) No divulgaràs l'organització de la federació internacional de CSC, ni el nom de cap associat, i consideraràs com a sagrats els secrets de les contrassenyes i distintius que s'estableixen, o els reconeixeràs com a germans si és necessari; 10) Pensa que, un cop acceptats, si manques a la fidelitat jurada, a part dels perills que poden córrer sobre tu, el teu nom circularà per tots els clubs del món, i seràs declarat un home sense paraula d'honor i traïdor a la pàtria [...]"

Finalment, arribat el gran dia, l'any 1928, Macià va a Cuba a presidir l'assemblea separatista catalana, que hi té lloc del 30 de setembre al 2 d'octubre. La idea d'independència figura en tots els paràgrafs del text, en què s'exposa el procés per arribar a un acord entre les tendències de l'independentisme a l'exili –amb l'ajut d'algunes personalitats de l'interior de Catalunya–. D'aquesta trobada sorgeix el projecte de la Constitució de la República catalana. El document, que consta de 36 títols, dividits en 302 articles, declara "la unitat indestructible de Catalunya" i la decisió de valer-se "de mitjans revolucionaris per independitzar-se".

En retornar a Europa, Macià es queda a Brussel·les per posar en pràctica tots els acords de l'assemblea de l'Havana. O sigui, per transformar Estat Català en el Partit Separatista Revolucionari Català. Ara bé, llavors va adonar-se que l'organització que havia deixat a Europa ja no era la mateixa. L'any 1922 rep 1.000 francs de l'Havana i el 1924 en rep 10.000 del Grup de Santiago, més 10.000 del club separatista de l'Havana; amb la qual cosa arriba a una suma de 920.302,85 francs rebuts d'Amèrica (228.113,90 són de l'Havana, i 172.524,50, de Santiago de Cuba). Per tant, es calcula que la meitat dels fons necessaris provenen d'Amèrica i l'altra meitat, de la fortuna personal de Macià.

De fet, amb la retirada de Primo de Rivera, i més tard amb l'abdicació d'Alfons XIII, l'abril de 1931, els separatistes catalans reberen un bon impuls. Però el fet que Macià fes el pas d'una Catalunya potencialment independent el 14 d'abril de 1931 a una Generalitat de perfil regional acabà d'espantillar les coses entre els clubs separatistes i Macià.

El text aprovat consta de 36 títols, dividits en 302 articles, tots redactats per Conangla Fontanilles. Aquest text constitucional defineix la República Catalana com a “tècnico-democràtica-representativa”. S’hi proclama, entre altres coses, el català com a idioma oficial, s’hi revitalitzen les comarques, s’hi estableix la igualtat jurídica home-dona...

una convenció política que volia assemblar-se, en certa manera, a la Convenció de Guaimaro –d’on va sortir la primera Constitució cubana–. Va ser proposada per Josep Conangla i Fontanilles a Francesc Macià el setembre de 1927, i la va organitzar el Club Separatista Català número 1 de l’Havana mitjançant una comissió formada per Claudi Mimó, Josep Murillo, Josep Conangla i Josep Carner i Ribalta.

S’hi debatiren dues ponències resultants d’una enquesta de 26 qüestions sobre la reorganització de l’independentisme català (a càrrec de Carner i Ribalta), i algunes altres a partir d’un qüestionari, amb 36 punts, respecte a un text constitucional per a Catalunya (a cura de Conangla).

L’assemblea –presidida per Francesc Macià, amb Claudi Mimó com a president d’honor, Josep Murillo i Josep López Franc com a vicepresidents, Joaquim Muntal i Ventura Gassol com a adjunts, Josep Conangla i Josep Carner i Ribalta com a ponents, Josep Pineda i Fargas com a secretari, i Lluís Font i Leonard Ribot com a vicesecretaris– va aprovar l’articulat de la Constitució provisional de la República catalana i la creació del Partit Separatista Revolucionari de Catalunya. Hi participaren 25 delegats acreditats i la sessió de cloen-

da va ser publicada per als nombrosos catalans no assembleistes que hi assistiren.

La Constitució. El text aprovat constava de 36 títols, dividits en 302 articles, tots redactats per Conangla i Fontanilles. Aquest text constitucional defineix la República catalana com a “tècnico-democràtica-representativa”. S’hi proclama, entre altres coses, el català com a idioma oficial; s’hi revitalitzen les comarques; s’hi estableix la igualtat jurídica home-dona; que l’ensenyament sigui de caràcter obligatori i gratuït, i la separació entre Església i estat. Cal destacar també que aboleix la pena de mort i la censura.

El 16 d’agost del 1928, Francesc Macià ja rebia de mans de catalans residents a Cuba el text aprovat de la Constitució provisional de la República catalana. El dictamen, com ja s’ha dit anteriorment, i del qual s’editaren 10.000 exemplars, arribava a la conclusió que exposar conceptes buits (com ara independentisme, llibertat, justícia i democràcia) no era suficient, sinó que calia, a més, establir les bases jurídiques per a una independència real.

L’acte per donar a conèixer el text de la Constitució, doncs, es va dur a terme en l’assemblea constituent del separatisme

Ventura Gassol

Nascut a la Selva del Camp (Baix Camp) l'any 1893, va començar per admirar Prat de la Riba, la qual cosa el va fer ingressar a les Joventuts Nacionalistes de la Lliga Regionalista. Va participar activament en la fundació d'Acció Catalana l'any 1922. Aviat, però, es va sentir atret per Estat Català. Amb l'arribada de Primo de Rivera, Gassol es va haver d'exiliar per les seves activitats catalanistes, la qual cosa possibilità el fet de trobar-se amb Macià a França. Va ser a partir de llavors que van començar a col·laborar estretament. L'any 1926, va tenir un paper de primera línia en la planificació dels fets de Prats de Molló. Després del judici a París, va acompanyar Macià a Brussel·les i, més tard, a Amèrica. Amb l'arribada a Cuba, Gassol va assistir a la formació del PSRC i a la formulació de la Constitució provisional de la República catalana.

L'any 1930 Gassol va decidir tornar a Catalunya, on ben aviat va ser detingut i empresonat. Finalment, però, i una vegada fora de la presó, s'instal·là a Barcelona, des d'on participà activament en la formació d'ERC (el març del 1931) i en la victòria electoral d'aquest partit constituït en les eleccions del 12 d'abril del mateix any. Dos dies després de les eleccions, va escriure l'esborrany del discurs que Macià va pronunciar des del balcó de la Generalitat per proclamar la República catalana (de la qual Gassol va ser nomenat conseller de Política Interior). Uns dies més tard, però, el 17 d'abril, en ser abolida la República catalana i en reorganitzar Macià altre cop el govern, Gassol va ser conseller de Cultura. Posteriorment va ser elegit diputat del Congrés espanyol, càrrec amb què s'enfrontà verbalment amb diputats intransigents per defensar la llengua catalana i l'Estatut. En el funeral de Macià, Gassol, molt afligit, va pronunciar l'oració fúnebre. Tanmateix, va continuar al capdavant de la Conselleria de Cultura, però arran dels fets del 6 d'octubre del 1934, Gassol, sempre fidel al president Companys, va ser detingut i empresonat. Després de la victòria del Front d'Esquerres del febrer del 1936, ell i tots els membres empresonats de la Generalitat van ser rebuts a Barcelona com a veritables herois. El juliol d'aquest mateix any, amb l'esclat de la Guerra Civil, Gassol va reaccionar amb valentia davant dels excessos de sectors incontrolats i va exercir una tasca important: ajuda a salvar vides d'innocents (va ajudar, per exemple, el bisbe Vidal i Barraquer a fugir a l'estranger) i patrimoni cultural, bàsicament eclesiàstic, per evitar que sigui cremat, d'indrets com Montserrat o Poblet. L'octubre del 1936, es va veure finalment obligat a marxar a l'exili, d'on no pogué retornar fins a l'any 1977.

A la seva tornada va rebre alguns homenatges de la societat civil catalana, que va demostrar que no l'havia oblidat. El 1980 mor a Tarragona i és enterrat al seu poble natal, la Selva del Camp, on s'organitza un últim i emotiu homenatge.

de ser recordats i dignificats en la història del nostre país. Fa 75 anys, independentistes catalans eren a Cuba per discutir i aprovar com seria la futura Catalunya lliure. Si ells ho tenien clar, com és que bona part del nostre poble ho ha oblidat?

Oriol Falguera

*Comissió 75è Aniversari de la
Constitució de Cuba*

Dos moments de l'acte de commemoració de l'assemblea d'independentistes que va redactar a l'Havana una Constitució catalana. Es va celebrar al Palau Dalmases de Barcelona, seu d'Òmnium Cultural.

català, comentada unes línies més amunt. Tots els reunits s'identificaren amb la ideologia de l'organització d'Estat Català, reconegueren la direcció de Macià i es fixaven només un objectiu: la independència de la nostra nació.

El redactor del text de la Constitució, Conangla i Fontanilles, deixava palesa d'aquesta manera la seva opinió: "Mentre a Catalunya alguns intel·lectuals i pseudopatriotes s'entretenien amb malabarismes literaris i a cultivar filosofies estantisses, aquí es cuidava d'obrir el plebiscit preparatori de l'assemblea del separatisme català i d'elaborar la Constitució provisional de la futura República catalana."

El compromís dels catalans d'Amèrica en aquests moments era ferm, i passava per molts nivells, des d'oferir les seves llars fins a preparar l'assemblea de l'Havana. També elaboraren la Constitució i donaven ajut econòmic de tot tipus a la lluita per la independència de Catalunya.

Es calcula que Francesc Macià va arribar a rebre més de 900.000 francs de l'època per muntar l'estructura de la futura República catalana.

La importància d'aquest fet tan decisiu per al moviment català d'alliberament nacional –i tenint en compte que aquest període ha estat poc estudiat– han

